

ПСИХІАТРИЧНА АКЦЕНТУАЦІЯ МОЛДАВСЬКОГО СПОНТАННОГО НАРАТИВУ

«Мова – це дух народу». Саме так визначав мову Вільгельм фон Гумбольдт. І насправді, завдяки мові ми маємо можливість пізнавати світ, розкривати таємниці буття та, що є найголовнішим, розуміти інших людей та самих себе. Саме тут з'являється проблема. Ця проблема є **актуальною** і стає дедалі важливішою у зв'язку із прискоренням розвитку цивілізації, загальною глобалізацією, міграцією народів, зміною кількості та якості контактів між різними націями та державами й необхідністю їх оптимізації для збільшення їхньої ефективності. Щоб розв'язати цю проблему, треба спочатку проаналізувати кожну людину у **біосоціокогнітивному** комплексі (термін Н.В. Бардіної) як індивідуальність, а потім народ як сукупність індивідуальностей з однаковими особливостями. Саме вивчення людини у цілісності її психологічних, соціальних, культурно-національних, фізіологічних та інших структур, у всьому комплексі її зовнішніх зв'язків і відношень – єдиний шлях пізнання світобудови у цілому.

Кожний народ – це окремий світ, це особлива поведінка, особливе мислення, особливе сприйняття навколишнього середовища та своєрідні реакції на різні ситуації.

«Нація, – писав ще в 1827 році В. Гумбольдт, – це охарактеризована конкретно мовою духовна форма людства, індивідуалізована щодо ідеальної тотальності». Ця духовна форма створюється завдяки загальній історичній долі, загальним ландшафтно-кліматичним і соціальним умовам життя та якимось чином закріплюється у мові [2:10].

У даній статті ми зробили спробу виявити психіатричну акцентуацію молдавського спонтанного наративу.

Термін «наратив» походить від латинського «narrare» — розповідати, оповідати.

Наратив – логоцентричне розповідання із відповідною структурою та процесом самоздійснення як способу буття розповідного тексту; об'єкт та акт

повідомлення про справжні чи фіктивні події, здійснюваний одним (кількома) наратором, адресоване одному (кільком) наратору [8: 476].

Р. Барт називав наратив універсальною формою мовного існування: «оповідь долає національні, історичні й культурні бар'єри, вона присутня у світі, як саме життя» [11: 406].

В рамках підходу Й. Брокмейєра і Р. Харре наратив розглядається в його співвідношенні з феноменом дискурсивності, а саме – наратив тлумачиться як "підвид дискурсу". У цьому контексті в поле постмодерністської аналітики втягується феномен соціокультурної аранжированості наративних процедур і практик: «Хоча наратив і здається деякою... певною лінгвістичною і когнітивною сутністю, його треба розглядати, скоріше за все, як конденсуючий ряд правил, який вміщує у собі те, що є узгодженим і таким, що успішно діє в рамках даної культури» [4].

Мета нашого дослідження – проаналізувати молдавський наратив, виявити основні його особливості та, спираючись на них, охарактеризувати наратив як певний тип акцентуації.

Термін «акцентуація» був уведений психіатром Карлом Леонгардом [7].

Акцентуація характеру – це надмірне вираження окремих рис характеру і їх поєднань, що перебуває на межі норми і психопатії. При акцентуації характеру у людини підвищується вразливість до одних стресогенних впливів за відносної стійкості до інших. Ця особливість спостерігається лише в складних ситуаціях, які потребують активної роботи саме слабкої ланки. Зазвичай наявність акцентуацій характеру не заважає людині в її діяльності, але за несприятливих умов може спричинити серйозні зміни в її поведінці, виникнення гострих емоційних реакцій.

Єдиної класифікації типів акцентуації характеру не існує. Кожен із дослідників (К. Леонгард, А. Личко, П. Ганнушкін та ін.) виокремлює різну кількість акцентуєваних типів і дає їм різні назви. Ми будемо спиратися на класифікацію К. Леонгарда, який взяв за основу детально розроблену в психіатрії класифікацію психопатій, що ґрунтується на наявності вроджених

або набутих в процесі життя порушень в емоційно-вольовій сфері особистості. Він виокремлює такі типи: гіпертимний тип, циклоїдний тип, лабільний тип, астеничний тип, сенситивний тип, психастеничний тип, шизоїдний тип, епілептоїдний тип, застрягаючий (паранояльний) тип, демонстративний (істероїдний) тип, дистимний тип, нестійкий тип, конформний тип [10: 16-17].

Взявши за основу різні класифікації, російський лінгвіст В.П. Белянін виділяє такі типи текстів: «світлі» тексти (паранояльний тип), «темні» тексти (епілептоїдний тип), «веселі» тексти (гіпертимний тип), «красиві» тексти (істероїдний тип) тощо.

В.П. Белянін розглядав текст як семантичний об'єкт, як очищений від естетичного змісту мовленнєвий текст. У його роботі представлений принципово новий підхід до художнього тексту. Як базові прийняті наступні постулати.

Перший постулат: за мовою знаходиться не лише система мови, але і психологія. Кожен мовний елемент зумовлений не лише лінгвістичними, але й психологічними закономірностями.

Другий постулат: за різними текстами знаходиться різна психологія. Різноманітність психологічних типів людей народжує різноманітність когнітивних структур.

Основним є третій постулат: структури художнього тексту корелюють із структурами акцентуованої свідомості. Художній текст у ряді випадків є результатом породження акцентуованої (або психопатичної) свідомості [3].

Першим етапом нашого дослідження стало розкриття молдавської ментальності та її культурних особливостей.

Ментальність кожної національності – це щось своєрідне і індивідуальне.

Щоб зрозуміти молдавську культуру, молдавський менталітет, треба пізнати історію молдавського народу.

Молдова як держава утворилась у 1359 році. Це була могутня і розвинена держава, яка намагалась підтримувати дружні взаємовідносини із сусідами. Найбільш відомим і сильним правителем був Штефан чел Маре (Великий), який зумів прославити молдавський народ.

Багато могутніх країн хотіли отримати молдавські родючі землі, цей райський куточок, і тому молдавський народ переходив від одного режиму до іншого. У ХХ ст. його ідеологія була розділена між Дністром та Прутом на Лівобережну (руминофобія) і Правобережну (русофобія, слав'янофобія), і це, в свою чергу, розділяло і менталітет молдаван на Лівобережний і Правобережний [12: 342]. Але все ж таки народ мав свої традиції, свою національну свідомість, яку не можна навіяти.

Сутність молдавського менталітету спробували пояснити у своїх творах Іон Крянге „Спогади з дитинства”, а також літературознавець Іон Друце. Саме вони почали звертати увагу на простодушність і віру молдавського населення. Вони у своїх творах показали, як легко можна вплинути на цей народ та іноді помінати кардинально його думку. Саме народ, який не має історично-сформованого бойового духу, є дуже боязливим і забобонним.

З самого дитинства виховується етика праці і поведінки. Для молдаванина ідеал праці – це головний показник національної приналежності. Це пов'язано з тим, що землі, на яких проживають молдавани, дуже родючі, тому все своє життя вони заробляли завдяки веденню сільського господарства. Земля для них – найцінніший і найдорожчий скарб. Молдавани не як росіяни: „Дал Бог день, даст Бог хлеб”. Вони працюють і знають, що якщо не зробити сьогодні, то на завтра так і залишиться. Вони не бояться труднощів. Люблять працю, але найголовніше, щоб за цю працю була якась винагорода, задарма ніхто нічого не зробить.

Саме «земля» як об'єкт праці є одним із молдавських ключових слів. Земля годує людей. Земля – це багатство. Саме для того, щоб були гроші і багатства, вони так тяжко працюють, бо молдаванам треба, щоб у них було все найкраще: найкраща хата, найкращий сад, і навіть, якщо це не так, вони завжди знайдуть щось, що в них є найкращим, і обов'язково будуть це хвалити і підкреслювати. Вони люблять перебільшувати, навіть, якщо це щось незначне, вони можуть розмалювати так, що це стає глобально важливим.

У молдаванина, як людини малої групи, переважають родинні почуття, вони також соціалізуються та ставляться з турботою до найближчого оточення. Вони чітко розрізняють «свого» і «чужого». Свої – це всі родичі (одна з молдавських традицій – це мати багато родичів, чим більше родичів, тим щасливіша сім'я); заради цих людей він зробить все, бо це його родичі, а всі інші – це чужі. Вони дуже цінують сім'ю, для них куток Всесвіту – рідний дім. Навіть якщо молдаванин поїде в іншу країну, все ж таки він колись повернеться на Батьківщину, бо саме тут він відчуває себе щасливим і вільним. Він залишається вірним найближчому докільлю, домашній естетиці та сімейній затишності.

Це *інтенціональний* народ, тобто і в сім'ї, і в країні все вирішує чоловік, а жінка має дбати лише про побутові справи, повинна знати своє місце і свої обов'язки. Чоловік завжди зустрічає гостей, чоловік запрошує у гості, чоловік вирішує всі питання, іноді навіть без думки жінки, чоловік виконує роль вожака.

Молдавани дуже *релігійні* люди, і тому деякі життєві факти та невдачі пов'язують із зовнішніми впливами, а також постійно відчувають провину за зло, яке наявне в дійсності (люди не вірять у Бога, і тому Бог їх за це карає). Якщо щось не вдається зробити або щось не так, це означає, що так вирішили Всевишні сили, і нічого з цим не можна вдіяти. В молдавській ментальності є риси міфологічного мислення, тобто всім явищам природи надаються живі, людські ознаки, відбувається метафоризація дійсності. Ключове слово – «Бог».

Молдавському менталітету також притаманна *емоційна домінанта*. Мальовничі пейзажі Молдови, її живописна природа пробуджують поетичне натхнення. Ми можемо відчути цю емоційність, читаючи молдавських письменників. Саме вони розкривають нам таємниці природи, кохання і розлуки. Молдаванин все сприймає близько до серця, і, якщо щось трапилось, він довго з цього приводу буде переживати. В той же час ця емоційність є нормативно заданою, тобто вона закладена у свідомості цього народу (наприклад, про це нам кажуть запальні молдавські танці та пісні). Ця емоційність двостороння, тобто вона може бути позитивною або негативною:

кохання, любов до природи, до землі, до рідних, але у той же час можуть проявлятися такі риси, як гнів, злість.

Молдавській культурі притаманна ще й така особливість як сором'язливість. Володимир Даль у своєму словникові пояснює сором'язливість як «не показуватися» (від рос. застенчивость – «стена», «охотник застеняться»), тобто людина завжди ховається за стіною, не показується. Але у якому значенні сором'язливі? У тому, що людина не вірить у свої сили, боїться незнайомих (не знаєш, чого очікувати від них), боїться шефа (ці люди мають владу), боїться, що його неправильно зрозуміють, що він неправильно кого-небудь зрозуміє. Але крім цього, сором'язливі люди мають ще інші якості: терплячість, старанність, відданість, любов до природи, емоційність [14: 20].

Молдавани – дружелюбний і гостинний народ, вони легко можуть пристосуватися до середовища і швидко входять у режим групової адаптації.

Що стосується негативних рис цієї нації, то найперша характеризується тим, що молдавани не можуть самостійно прийняти якесь важливе рішення, завжди шукають пояснення своїм діям, а після того, як щось не так зробили, починають шукати правильне рішення. Не даремно говорять: «молдавани спочатку роблять, а потім думають, що вони зробили» («minteа moldovanului sea de pe urma»). Вони мають інший темп життя.

Другим етапом роботи став аналіз молдавського спонтанного наративу.

Матеріалом нашого дослідження були 22 твори, написані двома мовами, молдавською та російською, на вільну тему «Осінь». Інформантами стали представники молдавської національності, які проживають в Україні, у віці 18-20 років з вищою неповною освітою. Рідна мова – молдавська.

Спираючись саме на ментальні особливості молдавського народу та на написані тексти, ми визначили психіатричну акцентуацію молдавського наративу.

Проаналізувавши ці твори, ми виявили певні особливості.

Кожний твір написаний таким чином, що не розкриває нам до кінця реальність, а описує лише навколишню красу, природу і те, що у всіх все добре,

життя чудове, тобто все перебільшується. Іншими словами, твір написаний «красивими» словами. «Красиво» у тому значенні, що інформантам важливо те, що хтось буде читати ці твори, і вони повинні написати їх так, щоб всім сподобалось, розмалювати так природу, щоб отримати справжню картину, навіть, якщо це не є насправді так.

Інформанти в своїх творах використовували багато епітетів (*красивая, долгожданная, неповторимая, любимая, прекрасная, золотая, богатая...*), порівняння (*осень, как золотая царица, вокруг красиво, как в сказке, листья кружатся, как в танце*), метафори (*осень своими крыльями подарила...; наблюдать за прекрасными танцами листьев...; листья укрыли землю своим золотистым, разноцветным ковром...*). Якщо зробити підрахунки, то можна сказати, що **76%** - стилістичні засоби, «красиві» слова та речення, опис чудових подій, які відбуваються восени. Для наочності наведемо приклади:

«Cu mare bucurie o așteptăm pe frumoasa noastră toamnă, care ne va sosi ca o zîină fermecătoare. Toamna este cel mai frumos anotimp pe care îl așteptăm. Ea o să ne aducă toate darurile, pe care ne le dăruie cu o mare frumusețe. Iată și a bătut în geam frumoasa toamnă, culorile sale fac zilele mai plăcute. Să te trezești în fiecare dimineață, să te plimbi prin roua cea curată și cu mare bucurie te înveselești, că a sosit toamna...»

«Пришла наша любимая и долгожданная пора года. Все ее ждали с нетерпением, потому что эта пора дарит нам незабываемые, волшебные моменты. Эти моменты связаны с тем, что мы можем наблюдать за прекрасными танцами листьев, за пением птиц, которые собираются покинуть нас, за теплыми дождями, за... Все это нас радует, но в то же время нас огорчает. Радует нас еще и осенняя доброта...»

Твори представників молдавської ментальності можна віднести до «красивих» текстів, в яких форма написання характеризується театральністю, нарочитістю, прагненням представляти вчинки особи у вигідному ракурсі. Інформанти відзначаються схильністю приписувати собі непритаманні позитивні якості й гідність або просто вигадувати неймовірні події.

За термінологією К. Леонгарда – це демонстративний (істероїдний) тип акцентуації, який відзначається високим егоцентризмом, потребою в постійній увазі до себе, захопленні чи співчутті, брехливістю або перебільшенням. Мають багату фантазію, яскраву уяву та намагаються досягти у всьому естетизації. Мають завищену самооцінку.

Дослідження на виявлення психіатричної акцентуації молдавського спонтанного наративу дало змогу віднести молдавські наративи до демонстративної акцентуації. Але треба підкреслити, що дослідження було проведене з представниками молдавської національності, які проживають в Україні. Тому наші подальші дослідження будуть спрямовані на визначення когнітивних особливостей, психіатричної акцентуації молдаван, які проживають на території Молдови.

Список літератури:

1. Бардина Н.В. Языковая гармонизация сознания. – Одесса: 1997. - 271с.
2. Бардіна Н.В. Мова як ознака нації: три вири проблеми // Записки з загальної лінгвістики. Вип.5. Мова та національна свідомість. – Одеса: 2002. – С.7-19.
3. Белянин В.П. Основы психолінгвистической диагностики. (Модели мира в литературе). — М.: Тривола., 2000.—248 с.
4. Брокмейер Й., Харре Р. Нарратив: проблемы и обещания одной альтернативной парадигмы // Вопросы философии. – 2000. // URL. Режим доступу: <http://www.galapsy.narod.ru>
5. Гумбольдт В. Язык и философия культуры. Пер. с нем. – М.: 1985. – С. 130.
6. Кияк Т.Р. Україна та Молдова – приклад добросусідства (до історичних витоків дружби) // Молдавани України: історична

ретроспектива та сучасність. Матеріали науково-практ. конф. 25-26 лютого 1999 року. – Одеса: Астропринт, 2000. – С. 30-36.

7. Леонгард К. Акцентуированные личности. – М: Феникс, 2002. – 362 с.

8. Літературознавчий словник-довідник / За ред.. Р.Т. Гром'яка, Ю.І. Коваліва, В.І. Теремка. – К.: ВЦ «Академія», 2006. – С. 476.

9. Молдавани України: історична ретроспектива та сучасність: Матеріали наукового-практ. конф. 25-26 лютого 1999 року. – Одеса: Астропринт, 2000. – 168с.

10. Психологічна енциклопедія / Автор-упорядник О.М. Степанов. – К.: «Академвидав», 2006. – С. 16-17.

11. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля - К., 2006.

12. Стати В. История Молдовы. – Ch.: S.n., 2002. – 480с.

13. Тичина А.К. Шляхи подальшого етнокультурного розвитку молдаван та інших етносів українського Придунав'я // Молдавани України: історична ретроспектива та сучасність. Матеріали науково-практ. конф. 25-26 лютого 1999 року. – Одеса: Астропринт, 2000. – С. 83-88.

14. Pastuh-Cubolteanu V. Acolo, unde a început Europa. – Ch.: Prag-3, 2002. – 160р.